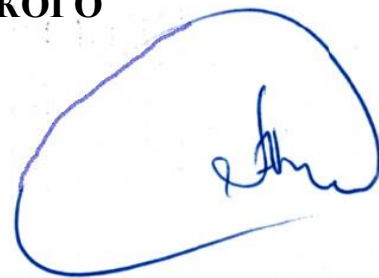

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРАВА
ІМЕНІ КОРОЛЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО**

ДАНИЛЮК АНДРІЙ ІГОРОВИЧ

УДК 347.7; 347.8

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ СУДОМ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Івано-Франківськ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності Національної академії правових наук України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

Орлюк Олена Павлівна,

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України,
директор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Ульянова Галина Олексіївна,

Національний університет «Одеська юридична академія»,
в.о. проректора з наукової роботи;

кандидат юридичних наук, доцент

Стефанчук Микола Олексійович,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
старший науковий співробітник юридичного факультету

Захист відбудеться «4» листопада 2016 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 20.149.01 в Івано-Франківському університеті права імені Короля Данила Галицького за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

Автореферат розісланий «1» жовтня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р.В. Зварич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобалізація інформаційного середовища, превалювання інтелектуальної складової, надактивна комерціалізація результатів інтелектуальної, творчої діяльності призвели до того, що інтелектуальна власність посідає сьогодні визнане світовим бізнес середовищем суттєве місце в активах світової економіки. Відповідно, вимагає перегляду роль суб'єктів права інтелектуальної власності та їх характеристика в системі цивільних правовідносин. Стосується це усіх складових суб'єктивних прав та обов'язків, у тому числі – й питань захисту суб'єктивних цивільних прав. Забезпечення захисту прав, у тому числі й прав інтелектуальної власності, в Україні є конституційною гарантією, яка реалізується завдяки використанню створених державою політичних та інституційних умов, правових механізмів, розробки способів захисту прав. Необхідність удосконалення захисту прав інтелектуальної власності є одним із векторів реформ, що знайшли закріплення у національній Стратегії сталого розвитку «Україна–2020».

Створення якісних механізмів цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності є одним із важливих напрямків євроінтеграційної стратегії держави та впливає також із взятих Україною зобов'язань за міжнародними угодами. Зокрема, забезпечення належного рівня захисту прав інтелектуальної власності вимагається від України як члена СОТ відповідно до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Напрямок захисту прав інтелектуальної власності визначений і серед зобов'язань, взятих на себе державою після ратифікації 16 вересня 2014 року Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. З огляду на євроінтеграційний шлях розвитку України як офіційний політичний курс держави, в національному законодавстві мають знайти закріплення основні європейські принципи та стандарти у сфері правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності. Особливе місце у цьому напрямі посідають форми, способи та заходи цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності, обумовлені їх приватноправовою природою.

Для України у процесі проведення судової реформи корисним є й вивчення іноземного досвіду у процесі розв'язання спорів, що виникають із порушення прав інтелектуальної власності. А ця сфера характеризується наявністю спеціальної юрисдикції. Спеціалізовані суди, чийм завданням є розгляд спорів виключно у сфері інтелектуальної власності, успішно працюють в Австрії, Великобританії, Німеччині, Південній Кореї, США, Швейцарії, Швеції, Японії та багатьох інших країнах світу. І не дивлячись на порівняно не тривалий час функціонування патентних судів, вони вже встигли зарекомендувати себе як необхідний інститут економіко-правової інфраструктури та довели свою ефективність у вирішенні конфліктів у сфері інтелектуальної власності.

Багаторічні пошуки можливостей удосконалення процесу захисту прав інтелектуальної власності привели й європейське співтовариство до розуміння необхідності впровадження на території ЄС патентної юстиції. Ініційоване ще на початку цього тисячоліття питання про створення спеціалізованого суду у сфері інтелектуальної власності знайшло логічного завершення у процесі створення Європейського патентного суду, що має розпочати свою роботу найближчим часом. Вивчення засад його організації та пропонувані механізми діяльності мають дати можливість впровадити принципи спеціалізованої юстиції в Україні. Враховуючи, що нині держава вводить до складу судової системи Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності, цей досвід набуває не просто теоретичного, але й безпосередньо практичного змісту.

Натомість на рівні теоретичних розробок зазначена проблематика не набула належного розкриття. Аналіз дисертаційних досліджень свідчить про недостатнє

розкриття проблем цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав, що виникають на об'єкти інтелектуальної власності. У роботах або аналізуються питання цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності в цілому (Ришкова О.В., 2007 р.), або розкриваються особливості цивільно-правового захисту на окремі об'єкти права інтелектуальної власності (Андрейцева О.Б., 2009 р.; Колісник А.С., 2007 р.; Романадзе Л.Д., 2008 р.; Селіванов М.В., 2002 р. та ряд інших). Питання функціонування Європейського патентного суду, а тим більше національної спеціалізованої юстиції у сфері інтелектуальної власності у вітчизняній науковій літературі не досліджувалися загалом. Усе наведене характеризує актуальність та важливість обрання теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає напрямам реформування, визначеним Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, згідно з якою реформа захисту інтелектуальної власності визнана складовою вектору національної безпеки. Тема дослідження також впливає з Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених Загальними зборами Національної академії правових наук України 24.09.2010 р., та відповідає змісту заходів, що здійснюються в Україні в межах імплементації положень Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом. Дисертаційне дослідження виконано згідно планів наукової роботи НДІ інтелектуальної власності Національної академії правових наук України в межах науково-дослідних робіт: «Проблеми охорони та захисту авторського права в умовах сучасного технологічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0110U006244), «Міжнародно-правова охорона інтелектуальної власності» (державний реєстраційний номер № 0112U007757).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розкриття правової природи та особливостей цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом, визначення ефективності способів такого захисту, а також розробка теоретичних висновків і пропозицій, спрямованих на удосконалення національного законодавства у сфері цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

Для досягнення визначеної мети поставлено наступні *задачі*:

- розкрити поняття цивільно-правового захисту судом та дослідити його об'єктний склад;
- визначити права інтелектуальної власності як особливий об'єкт цивільно-правового захисту;
- дослідити суб'єктний склад цивільних правовідносин у сфері інтелектуальної власності;
- виявити особливості цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку в Україні;
- дослідити іноземний досвід залучення спеціалізованих судових органів до розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності;
- розкрити в гносеологічному аспекті створення Європейського патентного суду та визначити його роль у процесі захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі – як складової системи Європейського патенту, що планується до впровадження;
- визначити місце Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні у реформованій судовій системі та виявити перспективи використання спеціалізованої юрисдикції у процесі судового захисту прав інтелектуальної власності;

- запропонувати шляхи удосконалення законодавства у сфері цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є цивільно-правовий захист суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом.

Методи дослідження. З огляду на поставлені задачі, у роботі використано сукупність загальнонаукових та спеціальних наукових методів. Загальнонауковий діалектичний метод пізнання виступив основним у цій системі й дозволив виконати наукові завдання, визначені в дисертації, в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Зокрема, діалектичний метод пізнання дійсності дав змогу здійснити аналіз природи цивільно-правового захисту судом та дослідити його об'єктний склад; розкрити права інтелектуальної власності як особливий об'єкт цивільно-правового захисту, дослідити зміст суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності; надати характеристику цивільно-правовому захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1). Використаний у роботі метод системного аналізу сприяв більш чіткому визначенню змісту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності та визначенню місця судової форми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності в Україні (підрозділи 1.2, 2.1). Системно-структурний метод використано для визначення підстав для застосування заходів та способів цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності (підрозділи 1.2, 2.1). Із застосуванням історико-правового та порівняльно-правового методів досліджено національне та іноземне законодавство, що регулює судовий порядок захисту прав інтелектуальної власності та визначає особливості цивільно-правового захисту, зокрема у процесі здійснення патентного судочинства, європейську судову практику тощо (підрозділи 2.2, 3.1). Порівняльно-правовий метод дозволив також виявити підстави та особливості запровадження в Україні спеціалізованої юрисдикції у досліджуваній сфері суспільних відносин та визначити її вплив на удосконалення процесу цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності (підрозділ 3.2). Застосовуючи методи аналізу та синтезу, проаналізовано суб'єктний склад цивільних правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Формально-юридичний метод дозволив тлумачити правові норми, які регулюють особливості здійснення цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1), обґрунтувати висновки й пропозиції та визначити шляхи удосконалення цивільного законодавства.

Нормативно-правову основу дослідження становлять акти конституційного, цивільного, цивільно-процесуального законодавства України та іноземних держав, директиви та регламенти ЄС, міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, Угода про асоціацію України з ЄС, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та акти Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Із метою порівняльно-правового аналізу в дисертації досліджено питання застосування патентної юрисдикції у процесі захисту приватних прав інтелектуальної власності в Австрії, Великобританії, Німеччині, США, Швейцарії, Швеції, Японії; досвід ЄС щодо запровадження Європейського патентного суду.

Теоретико-методологічною основою для розкриття поставлених на дослідження завдань та надання висновків стали праці представників науки цивільного права, зокрема Борисової В.І., Дзери О.В., Довгерта А.С., Канзафарової І.С., Кисіля В.І., Коссака В.М.,

Кохановської О.В., Кузнецової Н.С., Луця В.В., Майданика Р.А., Матвєєва Ю.Г., Співака В.М., Стефанчука М.О., Стефанчука Р.О., Ус М.В., Харитоновна О.Є., Харитонової О.І., Шевченко Я.М., Шимон С.І., Яроцького В.Л. та багатьох інших. У процесі визначення особливостей суб'єктного складу правовідносин у сфері інтелектуальної власності та особливостей захисту прав інтелектуальної власності були використані розробки Андрощука Г.О., Дорошенка О.Ф., Дроб'язко В.С., Еннана Р.О., Капіци Ю.М., Коваль І.Ф., Ковальчук О.О., Мироненко Н.М., Орлюк О.П., Підопригори О.А., Потоцького М.Ю., Ульянової Г.О., Харитонової О.І., Харченко О.С., Шишки Р.Б., Штефан А.С. тощо. У процесі визначення поняття суб'єктивних цивільних прав та змісту права на захист були використані положення дисертаційних досліджень Андрейцевої О.Б., Колісник А.С., Кучер Т.М., Підлубної Т.М., Ришкової О.В., Романадзе Л.Д., Селіванова М.В. та деяких інших. Підґрунтям для даного дослідження стали також розробки відомих представників філософії, соціології, теорії права, конституційного права, у тому числі Васильченко О.П., Зайчука О.В., Кистяківського Б.О., Ковальського В.С., Марченка М.М., Михальченка М.І., Оніщенко Н.М., Плавича В.П., Скрипнюка О.В. тощо. При характеристиці природи походження приватних прав використовували посилання на роботи Аристотеля, Гегеля Г., Локка Д., Радбруха Г. та інших. Виходячи з комплексного характеру відносин, що виникають у сфері захисту прав інтелектуальної власності, в основу дослідження були покладені розробки іноземних науковців та практиків, зокрема: А. Barak, Р. Bagley, J. Boyle, J. Folberg, M. Fysh, A. Lazowski, J. Long, Okabe Yuzuru, С.Р. Rigamonti, R.C. Scheinfeld, Van der Loo G., Van Esluwege P.

Емпіричною основою дослідження стали матеріали судової практики, розміщені в Єдиному державному реєстрі рішень України (підрозділи 1.2, 2.1), а також рішення Конституційного Суду України, узагальнююча практика Верховного Суду України, практика ЄСПЛ, судових органів Німеччини, Японії тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є одним із перших досліджень теоретичних та практичних проблем цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності, в якій сформульовано пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері. Наукову новизну дисертації складають, насамперед, наступні висновки, положення та рекомендації:

уперше:

– визначено, що розбудова в Україні системи цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності відповідає суті прийнятих європейських стандартів економічних та соціальних прав людини, втілених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та забезпечує реалізацію положень Угоди про Асоціацію України з ЄС, якою запроваджується посилений інституційний механізм, розширюються умови та закріплено комплексний процес правової гармонізації та вирішення судових спорів;

– визнано, що сучасний стан правової культури українського суспільства у сфері інтелектуальної власності є вкрай низьким, і навіть на рівні моральної свідомості необхідність поваги до прав інтелектуальної власності сприймається одиницями. Недосконале законодавче регулювання захисту цивільних прав інтелектуальної власності та наявність істотних проблем у реалізації правових механізмів призводить до того, що рівень декларативності права на захист прав інтелектуальної власності суттєво підвищується нехтуванням ролі моральних якостей;

– доводиться, що наділення особи якостями первинного або вторинного суб'єкта прав інтелектуальної власності не містить істотної різниці у частині захисту його

порушених прав, особливо якщо мова йде про майнові права. Підкреслюється, що на характеристику суб'єктів права інтелектуальної власності – юридичних осіб не впливає організаційно-правова форма, форма власності, статус юридичної особи як особи приватного права чи публічного права. Обмеження існує лише щодо органів державної влади, які позбавлені чинним законодавством можливості володіти правами інтелектуальної власності безпосередньо;

– із метою удосконалення цивільно-правового регулювання сфери інтелектуальної власності пропонується викласти частину першу статті 421 Цивільного кодексу України у наступній редакції: «1. Первинним суб'єктом права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності – автор, виконавець, винахідник тощо. Вторинними суб'єктами права інтелектуальної власності є інші особи (фізичні та (або) юридичні), яким особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності належать чи переходять відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору»;

– визнано неузгодженість між собою та з відповідними нормами Цивільного кодексу України норм спеціальних законів у сфері промислової власності у частині визначення способів захисту прав інтелектуальної власності, розкрито невідповідність змісту та назв відповідних статей, та запропоновано шляхи подолання даної проблеми;

– доведено, що удосконалення процедур цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності має будуватися не лише шляхом удосконалення законодавства, але й правозастосування, де визначальна роль належить судовій практиці. Пропонується введення додаткового критерію щодо видів спорів, які розв'язуються у порядку позовного провадження у цивільному судочинстві – а саме спорів у сфері порушення прав інтелектуальної власності;

– виявлено значення включення до складу спеціалізованих судів з питань інтелектуальної власності поряд з юристами технічно обізнаних суддів. Аналізуються кваліфікаційні вимоги, яким мають відповідати такі судді в різних країнах, та визначаються позитивні наслідки їх роботи у процесі захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності. Зазначений досвід пропонується використати в Україні;

– виявлено проблеми щодо формування судового корпусу Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, закладені нормами Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII, який набирає чинності з 30.09.2016 р., що матиме негативний вплив на цивільно-правовий захист суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності, та запропоновано шляхи їх розв'язання;

– цивільну юрисдикцію визначено як оптимальну при розв'язанні питання щодо визначення виду процесу, на підставі якого має здійснюватися спеціальне судочинство у сфері інтелектуальної власності в Україні. Запропоновано взяти до уваги досвід діяльності Федерального патентного суду Німеччини, якому надано процесуальне право, що містить компоненти як цивільного, так і адміністративного судочинства; при тому, що права інтелектуальної власності розглядаються у Німеччині як частина цивільного права;

удосконалено:

– наукові підходи щодо суб'єктного складу цивільних правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Представлено авторську позицію щодо визначення суб'єктів права інтелектуальної власності, що мають право на цивільно-правовий захист;

– наукові підходи щодо визначення позитивних факторів, що можуть характеризувати створення Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні;

отримали подальший розвиток:

– положення щодо доцільності застосування в Україні альтернативних способів розв’язання спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності, оскільки методи ADR (арбітраж та медіація) довели свою дієвість та ефективність у міжнародній практиці. Наявні позитивний досвід та підходи вимагають переосмислення в Україні щодо безальтернативності судового розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності як найбільш дієвої форми захисту таких прав;

– положення щодо визначення ролі судових органів у процесі удосконалення правозастосування, потреб в узагальненні судової практики Верховним Судом України, з метою застосування одноманітних підходів при розв’язанні цивільно-правових спорів із порушення прав інтелектуальної власності; відображення такої практики у відповідних виданнях судових рішень у цивільних справах;

– твердження щодо доцільності запровадження в Україні спеціалізованої юстиції у сфері інтелектуальної власності, що обґрунтовується не лише теоретичними міркуваннями, але й наявним позитивним досвідом функціонування подібних патентних судів за кордоном, у тому числі у країнах Європи;

– висновки, що створення патентних судів у різних країнах базується на поширенні світової тенденції до уніфікації національних законодавств у сфері інтелектуальної власності, що повинно супроводжуватися забезпеченням уніфікованих підходів до правозастосовної практики (у тому числі й за рахунок зближення судових систем). Наводяться узагальнені підходи щодо визначення правової природи та видів спеціалізованих судів з питань інтелектуальної власності, що функціонують у світі, визначення видів процесів, що ними використовуються; розкриваються питання підсудності та аналізується судова практика;

– висновки щодо отримання позитивних наслідків від впровадження в ЄС в якості механізму цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності Єдиного патентного суду, що діятиме за правилами цивільної юрисдикції (обмежуючись патентними спорами). Окреслюється коло проблем, що мають бути вирішені у процесі його діяльності, та доводиться, що практика діяльності даного суду дозволить із часом отримати значні економічні ефекти, які будуть впливати на привабливість інвестування в європейський регіон.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження зумовлюється їх загальною спрямованістю на вдосконалення цивільно-правового захисту суб’єктивних цивільних прав інтелектуальної власності, підвищення ефективності судочинства у сфері розв’язання спорів із порушення прав інтелектуальної власності, в результаті чого дане дослідження здійснює істотний внесок у розвиток української цивільно-правової науки.

Викладені теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень актуальних проблем науки цивільного права, а також для продовження наукової розробки цивільно-правового захисту суб’єктивних цивільних прав інтелектуальної власності; у законопроектній роботі – під час внесення змін і доповнень до чинного Цивільного кодексу України та спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, при розробці закону про Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності; у правозастосовній практиці – для використання судом при трактуванні норм права інтелектуальної власності як складової цивільного права або при обґрунтуванні судових рішень; у навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Цивільне право», «Право інтелектуальної

власності», «Захист прав інтелектуальної власності», у процесі підготовки навчальних та навчально-методичних комплексів.

Положення та рекомендації даного дисертаційного дослідження були враховані при розробці пропозицій щодо внесення змін до проекту Книги IV Цивільного кодексу України, що розроблявся НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ в рамках діяльності Робочої групи при Державній службі інтелектуальної власності України. Матеріали дослідження також використовувалися у процесі підготовки пропозицій до судової реформи та надавалися до Ради з питань судової реформи при Президентові України (акт впровадження НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ від 6 червня 2016 р. № 181/1).

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалась на спільних засіданнях відділів промислової власності та узагальнення експертної та судової практики, а також на вченій раді НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Викладені в дисертації теоретичні висновки та положення доповідались на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, симпозіумах, зокрема: II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку» (м. Харків, 21 березня 2014 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності «Проблеми гармонізації законодавства України з питань інтелектуальної власності до законодавства Європейського союзу» (м. Київ, 19 вересня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 14 – 15 листопада 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні і практичні проблеми застосування цивільного та господарського законодавства» (м. Київ, 9 квітня 2015 р.), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інтелектуальна власність: погляд з XXI століття» (м. Черкаси, 15–16 жовтня 2015 р.), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки» (м. Київ, 17–18 листопада 2015 р.), науково-практичній конференції «Права людини в Україні і світі: охорона, реалізація, захист» (м. Київ, 3 грудня 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правове забезпечення розвитку національної інноваційної системи в умовах глобалізації» (м. Київ – м. Харків, 11 грудня 2015 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи знайшли відображення у 13-ти друкованих працях, у тому числі у 6-ти наукових статтях, серед яких 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 4 з яких – наукометричні, 1 стаття – у фаховому виданні іноземної держави, а також у 7 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (272 найменування на 29 сторінках) та додатків на 22 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 256 сторінок, з яких 202 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета і завдання, об'єкт і предмет дослідження, описуються методи дослідження та їх теоретична основа, розкривається наукова новизна результатів дослідження, їх теоретичне та практичне значення, наводяться відомості щодо апробації результатів дослідження та їх публікації.

Розділ 1 «Загальні засади цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності судом» складається із двох підрозділів і присвячений розкриттю поняття цивільно-правового захисту судом та його об'єктивного складу, а також дослідженню прав інтелектуальної власності як особливого об'єкту цивільно-правового захисту.

У підрозділі 1.1 *«Цивільно-правовий захист судом та його об'єктний склад»* доводиться, що проблема визначення поняття захисту, його форм та способів має міждисциплінарний характер. Захист цивільних прав розглядається як загальна категорія, що взаємопов'язана та співпрацює з численною кількістю правових інститутів, кожен з яких виконує особливу роль у здійсненні захисту цивільних прав фізичних та юридичних осіб. Категорія захисту розкривається у динамічному аспекті, через характеристику функціонування механізму захисту прав. У роботі досліджується зміст суб'єктивного цивільного права та досліджуються підстави його здійснення. Зазначаються особливості сфери інтелектуальної власності, обумовлені тим, що правові конструкції суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності побудовані на основі єдності трьох базових правомочностей (на відміну від зобов'язальних відносин). Водночас це не дає підстав для ототожнення прав інтелектуальної власності з правом власності.

Наголошується, що при дослідженні питання захисту приватних прав фізичних та юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності особливого значення воно набуває саме для цивільно-правової науки. Доводиться, що суть, форми та способи здійснення захисту прав інтелектуальної власності слід розглядати через призму категорії «цивільно-правовий захист», оскільки ці поняття співвідносяться як часткове та загальне. Підкреслюється, що розбудова права інтелектуальної власності в Україні має відбуватися на основі реалізації гуманістичних основ принципу рівності прав і свобод людини і громадянина на створення результатів інтелектуальної, творчої діяльності та розпорядження такими результатами. Адже право людини на результати інтелектуальної, творчої діяльності є природним правом. Виступаючи складовою цивільного права, право інтелектуальної власності має розглядатися як невід'ємний елемент розбудови громадянського суспільства.

На підставі позицій ЄСПЛ та теоретичних розробок обґрунтовується можливість застосування статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у процесі цивільно-правового захисту не лише до типових об'єктів власності, але і до прав інтелектуальної власності.

У підрозділі 1.2 *«Права інтелектуальної власності як особливий об'єкт цивільно-правового захисту»* підкреслюється, що в основі правової охорони лежать принципи забезпечення непорушності та здійснення права інтелектуальної власності та заходи, спрямовані на попередження порушень цього права. Натомість захист права інтелектуальної власності спрямований, у першу чергу, на відновлення порушеного права та усунення перешкод у його здійсненні шляхом вчинення відповідних дій. Відповідно, захисту підлягає не тільки право, а й охоронюваний законом інтерес у сфері інтелектуальної власності. На підставі проведеного узагальнення теоретичних джерел з цивільного права та права інтелектуальної власності доводиться, що у теорії права інтелектуальної власності застосовується чотири базових підходи щодо розуміння цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності: 1) через розуміння захисту суб'єктивного права інтелектуальної власності як системи активних заходів; 2) через призму діяльності державних органів чи дій суб'єкта права інтелектуальної власності, що реалізує право на захист; 3) як систему юридичних норм, спрямованих на попередження правопорушень і ліквідацію наслідків таких правопорушень; 4) через призму розгляду

права на захист суб'єктивних цивільних прав у сфері інтелектуальної власності, що є суб'єктивною правомочністю самостійного виду.

У роботі представляється суб'єктивний склад осіб, що можуть реалізувати правомочності стосовно прав інтелектуальної власності, – як за інституційним розрізом, так і за поділом на первинного та вторинного суб'єкта. Доводиться, що на характеристику суб'єктів права інтелектуальної власності – юридичних осіб не впливає характеристика таких осіб. Не мають значення й численні класифікації юридичних осіб як суб'єктів цивільного права, що надаються в теорії цивільного права, оскільки набуття прав інтелектуальної власності юридичною особою може відбуватися на основі закону чи договору. До таких юридичних осіб можна віднести роботодавців (щодо службових об'єктів права інтелектуальної власності), замовників (щодо об'єктів права інтелектуальної власності, створених на замовлення), правонаступників тощо. Пропонується авторський підхід щодо розуміння суб'єктів, що мають право на цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності, з визначенням їх певних особливостей.

Підкреслюється, що у частині змісту особистих немайнових прав мова йде переважно про психологічні та репутаційні якості первинного суб'єкта, для якого порушення його прав може спричинити додаткові негативні наслідки сприйняття. Спадкоємець має протягом встановленого законодавством строку захищати особисті немайнові права автора твору (для винахідника ця норма також працює, але вона не носитиме здебільшого практичного характеру, виходячи з часових обмежень, протягом яких винахід не застаріває). Якщо для спадкоємця захист прав буде втілюватися, у першу чергу, через відновлення справедливості, для самого автора порушення його особистих немайнових прав інтелектуальної власності часто тягне нанесення психологічної травми.

Розділ 2 «Судова форма захисту прав інтелектуальної власності: національний та іноземний досвід» складається з двох підрозділів, в яких розкривається поняття цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку в Україні та досліджується іноземний досвід залучення спеціалізованих судових органів до розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності.

У підрозділі 2.1 *«Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності в судовому порядку в Україні»* визначаються фактори, які вважаються базовими для вибору державою способу захисту прав інтелектуальної власності. Проведений аналіз цих факторів засвідчує наявність істотних проблем у застосуванні кожного з них в Україні. У роботі описуються наявні проблеми та пропонуються напрями подолання перепон у процесі цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності. Підкреслюється низький рівень забезпечення реалізації приватної власності, до якого в контексті захисту прав інтелектуальної власності слід підходити в широкому розумінні, через призму застосування Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Доводиться, що проблеми існують й у частині визначення ефективності та передбачуваності судової системи і державних органів щодо провадження у справах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. Констатується необхідність проведення змін до Податкового та Митного кодексів України в частині забезпечення якісного та ефективного захисту прав інтелектуальної власності. Пропонується передати інститут державних інспекторів, що до реформи був складовою Державної служби інтелектуальної власності, до складу правоохоронних органів, оскільки саме останні відіграють істотну роль у процесі захисту прав інтелектуальної власності. Підкреслюється, що відтворення в Україні фахового корпусу в системі правоохоронних органів напряму

впливає на якість цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності, оскільки низка запобіжних заходів може здійснюватися лише за участі представників фіскальних чи правоохоронних органів. Зауважується на доцільності впровадження в державі альтернативних способів захисту прав інтелектуальної власності, зокрема медіацій.

Доводиться, що питання судового захисту та оцінки його ефективності має розглядатися комплексно. Предметом захисту права інтелектуальної власності у цивільно-правовому аспекті є суб'єктивне право інтелектуальної власності та охоронювані законом інтереси. Визнається, що цивільна юрисдикція надає оптимальні можливості для захисту прав інтелектуальної власності. По-перше, це впливає з загальних правил визначення цивільної юрисдикції суду: в її основу покладено глобальність; вона обумовлюється характером спірних правовідносин та необхідністю захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. По-друге, зазначений висновок впливає з властивостей справ щодо порушення прав інтелектуальної власності, які мають цивільно-правову природу. На підтвердження актуальності обрання цивільної юрисдикції в якості базової для захисту прав інтелектуальної власності слугує й статистика розгляду судових спорів. На підставі проведеного аналізу даних Єдиного державного реєстру судових рішень, за результатами власних узагальнень (оскільки офіційної статистики з цього напрямку не ведеться) автор зауважує, що протягом 2006 – 2016 років у порядку цивільного судочинства усіма інстанціями було розглянуто цивільних справ: щодо порушення прав на об'єкти авторського права та суміжних прав – 1520 (в цілому щодо цих об'єктів розглянуто 8245 цивільних справ); щодо винаходів та корисних моделей – 432; щодо промислових зразків – 135; щодо торговельних марок – 750; щодо географічних позначень – 4; щодо сортів рослин – 84, щодо раціоналізаторських пропозицій – 727. Враховуючи наявність дуалізму судової системи щодо віднесення більшості спорів із порушення прав інтелектуальної власності до господарського судочинства (виходячи зі суб'єктного складу учасників), наведені показники свідчать про істотну роль цивільного судочинства.

Підкреслюється, що цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності в Україні має удосконалюватися з урахуванням запровадження форм та способів захисту, ефективно ув'язаних із глобалізаційними процесами, що відбуваються у цьому напрямі у світі, а також із політиками ВОІВ та ЄС. Аналіз чинного цивільного законодавства, а також спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності дає підстав говорити про необхідність удосконалення норм Цивільного кодексу України стосовно можливості застосування заходів цивільно-правового захисту, виходячи з напрацьованого досвіду правозастосовної практики. Це викликано необхідністю врахування у чинному цивільному законодавстві положень європейського законодавства, зокрема Директиви 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності стосовно ефективності, пропорційності та переконливості заходів, процедур та засобів захисту прав інтелектуальної власності. Даний підхід впливає також із положень ст. 41 (2) Угоди ТРІПС. Відповідають йому й положення відповідних європейських регламентів, чинних у цій сфері, що аналізуються у роботі.

У підрозділі 2.2 «Іноземний досвід залучення спеціалізованих судових органів до розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності» з'ясовано, що створення спеціалізованого судового органу в межах існуючих судових систем або судів із питань інтелектуальної власності розглядається як один із пріоритетних напрямів удосконалення захисту прав інтелектуальної власності як у діяльності ВОІВ в цілому, так і в діяльності її держав-членів. Істотними вигодами для захисту прав інтелектуальної власності у такому разі виступають: поліпшення в ухваленні рішень із питань ефективності судової

діяльності; збільшена послідовність та передбачуваність із позицій результатів розгляду справ; зменшення витрат для системи захисту прав. Аналіз іноземного досвіду дозволяє говорити про те, що типові моделі спеціального патентного суду використовують як європейські країни (зокрема, Австрія, Великобританія, Німеччина, Швеція, Швейцарія та інші), так і інші країни світу (США, Японія, Тайвань, Південна Корея тощо). При цьому використовуються різні підходи щодо визначення юрисдикції, в межах якої здійснюється патентне судочинство – загальної чи спеціальної; наділення статусом (а відтак – і повноваженнями) судового органу чи квазісудового органу. Проведений аналіз діяльності спеціалізованих судів у ряді країн дозволив виявити спільні та розрізняльні їх риси, визначити досвід, що може бути корисним для України, визначити роль цивільних процедур у процесі захисту прав інтелектуальної власності. Такі узагальнення знайшли закріплення у висновках.

Розділ 3 «Перспективи використання спеціалізованої юрисдикції в Україні у процесі судового захисту прав інтелектуальної власності» складається із двох підрозділів, в яких у гносеологічних аспектах досліджується питання створення Європейського патентного суду та встановлюється його значення у процесі захисту прав інтелектуальної власності, а також визначається потенційна роль Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні у процесі цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

У підрозділі 3.1 *«Створення Європейського патентного суду та встановлюється його значення у процесі захисту прав інтелектуальної власності»* визнаються активні і цілеспрямовані дії європейської спільноти, спрямовані на створення єдиної патентної системи. Підкреслюється, що одним із напрямів реформування європейської патентної системи стало вироблення механізмів для вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності шляхом створення спеціалізованого трибуналу, яким має виступити єдиний патентний суд. Цей процес був надзвичайно тривалим, адже хоча необхідність створення суду обговорювалася ще на початку 2000-х років, лише у 2013 році було підписано Угоду про створення Єдиного патентного суду (*Agreement on a Unified Patent Court, UPC, 16351/12*), і допоки процес створення суду триває. При цьому Єдиний патентний суд (ЄПС) розглядається як одна з трьох базових складових механізму просунутого співробітництва створення інституту Єдиного патенту, в якому беруть участь 25 держав-членів ЄС. Іншими складовими мають бути регламенти про систему Єдиного патенту та мовний режим патентів.

ЄПС зможе повноправно розглядати спори, що стосуються як майбутніх єдиних патентів, так і поточних «класичних» європейських патентів. Це буде єдиний спеціальний патентний суд із місцевою та регіональною присутністю на території ЄС (в роботі аналізуються підходи щодо його створення та формування представництв). Замість паралельного судового процесу в національних судах, сторони зможуть отримати швидке рішення для всіх європейських країн, де мав силу патент, що є предметом судового спору. Це дасть істотний позитивний ефект, оскільки до теперішнього часу компетентними у сфері вирішення спорів про захист прав інтелектуальної власності (порушення і дію європейських патентів) були національні суди та відповідні органи держав – членів Європейської патентної конвенції. На практиці це не рідко викликало численні труднощі, зокрема, при наявності власників із різних країн і застосуванні різних юрисдикцій. До таких труднощів відносяться й наявність високих витрат, а також ризики прийняття національними судами рішень, що не збігаються; відсутність упевненості сторін у правових позиціях та висновках судових органів тощо. Сюди ж слід віднести і прагнення

сторін скористатися відмінностями в інтерпретації національних судів гармонізованих норм європейського патентного права і процесуального законодавства, а також відмінностями у швидкості судових процедур і рівнях збитків. Всі ці проблеми мають бути розв'язані у процесі діяльності ЄПС.

У підрозділі 3.2 «Роль Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні у процесі цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності» аналізуються передумови створення спеціалізованого суду. Підкреслюється, що працюючи в форматі СОТ, а також виступаючи учасником різних зон вільної торгівлі, Україна має відповідно до прийнятих міжнародних стандартів (зокрема, відповідно до Угоди ТРІПС), забезпечувати мінімальні процедури захисту прав на рівні національного законодавства. Має також дозволятися застосування ефективних дій, спрямованих проти будь-якого правопорушення. Ці процедури мають також стримувати подальші порушення прав і наділяти судові та адміністративні органи повноваженнями, що дозволяють зобов'язувати правопорушників компенсувати власнику прав інтелектуальної власності втрачені прибутки, витрати на юридичні послуги та інші нанесені збитки. В Україні Конституція гарантує, що будь-яка особа, чії права інтелектуальної власності порушені, має право звернутися за захистом своїх прав та інтересів до суду. Обрання юрисдикції при цьому не має впливати на якість судового розгляду, оскільки судочинство будується на загальних принципах й підходах і не може виникати різниці між окремими категоріями справ чи за суб'єктивним складом у частині дотримання базових принципів судочинства (законності, справедливості, прозорості тощо). Відповідно, створення в Україні спеціалізованої судової юрисдикції з питань інтелектуальної власності має нарешті розв'язати численні проблеми та сприяти ефективності процесу захисту прав інтелектуальної власності.

У роботі аналізуються повноваження, якими наділяється Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності в Україні. Доводиться необхідність прийняття процесуального закону, яким має керуватися спеціалізований суд. Оскільки жодний з наявних процесів (цивільний, господарський, адміністративний) не враховують специфіки нового виду судочинства, обумовленої правовою природою прав інтелектуальної власності. Визначаються очікувані позитивні результати від запровадження спеціалізованої юрисдикції у сфері захисту прав інтелектуальної власності, а також визначаються наявні прогалини стосовно діяльності новостворюваного суду, що мають бути розв'язані у спеціальному законі. Доводиться, що протягом перехідного періоду, визначеного для імплементації положень Угоди про Асоціацію з ЄС до національного законодавства, Україна має вирішити серед інших питання підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності. Запровадження в Україні спеціалізованої юстиції у сфері інтелектуальної власності має розглядатися як один із найбільш серйозних кроків на шляху розв'язання даного завдання.

ВИСНОВКИ

У **висновках** наведено узагальнення науково-теоретичного дослідження суспільних відносин, які виникають з приводу цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності, а також містяться загальні підсумки результатів, одержаних у процесі дисертаційного дослідження відповідно до поставлених мети і завдань даного дослідження та запропоновано вдосконалення норм національного законодавства у зазначеній сфері.

Підсумкові висновки дисертаційного дослідження наступні.

1. Права інтелектуальної власності, у тому числі у частині їх цивільно-правового захисту, слід розглядати через призму європейських стандартів економічних та соціальних прав людини, втілених, у першу чергу, у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Угода про Асоціацію України з ЄС запроваджує посилений інституційний механізм, розширює умови та передбачає комплексний процес правової гармонізації та вирішення судових спорів. Розбудова в Україні системи цивільно-правового захисту в усіх його формах, у першу чергу у судовій, є одним із першочергових завдань, що має бути розв'язано в процесі імплементації положень Угоди про Асоціацію.

2. Сучасний стан правової культури українського суспільства у сфері інтелектуальної власності є вкрай низьким, і навіть на рівні моральної свідомості необхідність поваги до прав інтелектуальної власності сприймається одиницями. Недосконале законодавче регулювання захисту цивільних прав інтелектуальної власності та наявність істотних проблем у реалізації наявних правових механізмів призводить до того, що рівень декларативності права на захист прав інтелектуальної власності суттєво підвищується нехтуванням ролі моральних якостей.

3. Аналіз положень ЦК України та спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, а також численних монографічних джерел дозволяє запропонувати наступний перелік суб'єктів права інтелектуальної власності, що мають право на цивільно-правовий захист: 1) автор, винахідник тощо, тобто первинний суб'єкт, якому на законних підставах належать права на об'єкти інтелектуальної власності; 2) фізична чи юридична особа, що на законних підставах набула прав на об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до договору чи закону у первинних суб'єктів (вторинний суб'єкт); 3) особа, уповноважена первинним чи вторинним суб'єктом – представник у справах з інтелектуальної власності (патентний повірений); 4) особа, яка на договірних засадах користується правами на об'єкт інтелектуальної власності (наприклад, ліцензіат) (в межах обсягу прав щодо захисту майнових прав інтелектуальної власності, визначених у договорі з володільцем, а також відповідно до положень чинного законодавства); 5) спадкоємець прав на об'єкт права інтелектуальної власності.

4. Суб'єктами цивільно-правового захисту виступають суб'єкти права інтелектуальної власності – як первинні, так і вторинні. Наділення особи якостями первинного або вторинного суб'єкта прав інтелектуальної власності не містить істотної різниці у частині захисту його порушених прав, особливо якщо мова йде про майнові права. Доводиться, що на характеристику суб'єктів права інтелектуальної власності – юридичних осіб не впливає організаційно-правова форма, форма власності, статус юридичної особи як особи приватного права чи публічного права. Обмеження існує щодо органів державної влади, які позбавлені чинним законодавством можливості володіти правами інтелектуальної власності безпосередньо.

Пропонується викласти частину першу статті 421 ЦК України у наступній редакції: «1. Первинним суб'єктом права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності – автор, виконавець, винахідник тощо. Вторинними суб'єктами права інтелектуальної власності є інші особи (фізичні та (або) юридичні), яким особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності належать чи переходять відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору».

5. У сьогоднішніх реаліях питання захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі у межах цивільно-правового захисту, доцільно розглядати більш широко, аніж застосування судом або іншим уповноваженим державним органом примусових засобів. Адже сфера інтелектуальної власності, як засвідчує світова практика, є сферою активного

використання альтернативних способів розв'язання спорів щодо порушення прав. При цьому застосування ADR (зокрема арбітражу та медіації) сприймається світовою спільнотою як дієві та ефективні альтернативні методи вирішення спорів у сфері порушення прав інтелектуальної власності. Отриманий позитивний досвід та наявні підходи вимагають переосмислення вимагають переосмислення й в Україні щодо безальтернативності судового розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності як найбільш дієвої форми захисту таких прав.

6. Вимагають узгодження між собою та з відповідними нормами Цивільного кодексу України норми спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності у частині визначення способів захисту прав інтелектуальної власності. Такі норми, поряд із нормами, закріпленими статтями 431 та 432 ЦК України, мають розглядатися як спеціальні, що доповнюють загальні норми про захист цивільних прав та інтересів. Водночас у спеціальних законах, пов'язаних зі сферою промислової власності, способи захисту безпосередньо не розкриваються. Такими, що не відповідають назві «Способи захисту прав» за змістом, є норми статті 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», статті 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», статті 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», ст. 25 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Назви наведених статей не відповідають суті закріплених норм, оскільки стосуються не способів захисту, а форм (й то у відсилковому вигляді). Будь-які засоби впливу на порушника у зазначених статтях не визначаються. Їх змістом, окрім визначення питання щодо можливості застосування судового та іншого встановленого законом порядку захисту та поширення юрисдикції суду на усі правовідносини, є визначення предметного складу, що може бути покладений в основу правопорушення. Відтак, зазначені статті не виконують основного призначення для правової норми, оскільки не дають конкретного і повного уявлення про усі способи захисту порушених прав на відповідний об'єкт права промислової власності. Зазначена ситуація вимагає внесення відповідних змін до спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності з метою визначення у них спеціальних норм щодо способів захисту прав на конкретні об'єкти права інтелектуальної власності. У процесі приведення даних норм у відповідність, законодавцю доцільно скористатися досвідом регулювання авторсько-правової сфери (зокрема, взяти до відома положення ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», якими конкретизуються способи саме цивільно-правового захисту авторського права і суміжних прав).

7. Захист прав інтелектуальної власності доцільно здійснювати за допомогою цивільно-правових засобів та проведення відповідних заходів, визначених цивільним законодавством, що обумовлюється приватною природою прав інтелектуальної власності. За цим критерієм Україну все більше починають оцінювати представники європейських інституцій, міжнародних організацій та іноземного бізнесу в цілому. Відповідно, удосконалення процедур цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності має будуватися не лише шляхом удосконалення законодавства, але й правозастосування, де визначальна роль належить судовій практиці. Однак аналіз ефективності цивільного судочинства можна здійснювати лише тоді, коли є певні статистичні дані, судовими органами проводяться аналітичні дослідження та здійснюється узагальнення судової практики по всіх категоріях справ. Відповідно, потребує введення додатковий критерій щодо видів спорів, які розв'язуються у порядку позовного провадження у цивільному судочинстві – а саме спорів у сфері порушення прав інтелектуальної власності. Верховний Суд має забезпечувати узагальнення судової практики (оскільки нині існує єдина

постанова Пленуму ВСУ № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 р.), із метою застосування одноманітних підходів при розв'язанні цивільно-правових спорів із порушення прав інтелектуальної власності. Спори у сфері інтелектуальної власності потребують відображення й у виданнях Верховного Суду, присвячених судовим рішенням у цивільних справах.

8. Доцільність запровадження в Україні спеціалізованої юстиції у сфері інтелектуальної власності обґрунтовується не лише теоретичними міркуваннями, але й наявним позитивним досвідом функціонування подібних патентних судів за кордоном, у тому числі в країнах Європи. Заснована на поєднанні судового порядку з адміністративним спеціальна модель розгляду спорів і скарг, пов'язаних із патентуванням винаходів, корисних моделей, промислових зразків та захистом засобів індивідуалізації, здійсненням гарантованих охоронними документами прав і переваг, є прийнятою у світовій практиці, та довела свою дієздатність.

9. Створення патентних судів у різних країнах базується на поширенні світової тенденції до уніфікації національних законодавств у сфері інтелектуальної власності, що повинно супроводжуватися забезпеченням уніфікованих підходів до правозастосовної практики (у тому числі й за рахунок зближення судових систем). Зазвичай спеціалізовані суди не обмежуються виключно патентними спорами, а розглядають спори, що виникають стосовно порушень на об'єкти права інтелектуальної власності в цілому (Великобританія, Німеччина тощо). Водночас у деяких країнах (Японія, Швейцарія, Австрія) спори щодо об'єктів авторського права та суміжних прав не стають предметом патентного судочинства, залишаючи за ним виключно патентні спори. У більшості країн патентні суди будують свою діяльність на використанні норм цивільного процесу, обґрунтовуючи це приватноправовою природою прав інтелектуальної власності (Австрія, Німеччина, Великобританія, Ірландія, Швейцарія тощо). Такий підхід вважається надійною гарантією від порушення прав власників охоронних документів. Водночас у ряді з цих країн патентне судочинство здійснюється за змішаною моделлю, яка передбачає поєднання норм цивільного та адміністративного процесів (Німеччина). У Швеції діяльність спеціалізованого суду у сфері інтелектуальної власності базується на застосуванні процедур адміністративного процесу. В Японії діє квазісуд у сфері інтелектуальної власності (за аналогом апеляційних палат патентних відомств), рішення якого можуть бути оскаржені до судового органу цивільної юрисдикції.

10. У більшості патентних судів до їх складу поряд із юристами включаються технічно обізнані судді. Їх особливою ознакою є те, що у них є вища професійна освіта за однією зі спеціальностей технічного або природничо-наукового напрямку і не тільки досвід роботи за своєю спеціальністю, але й знання у галузі юриспруденції, зокрема в області патентного права. Відповідно, оскільки такі особи є досвідченими фахівцями у своїх галузях техніки, у суду при винесенні рішень, як правило, немає необхідності залучати експертів зі сторони. Це, з одного боку, дозволяє скоротити витрати на провадження по справі. З іншого боку, взаємодія суддів-юристів і суддів-патентознавців забезпечує винесення особливо якісних рішень патентним судом, що істотно впливає на покращення захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності. Останнє є надзвичайно корисним для впровадження в Україні.

11. Проведений аналіз впровадження в ЄС в якості механізму цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності Єдиного патентного суду дозволяє вирішити безліч проблем, пов'язаних з різними підходами національних законодавств і практик

держав-членів ЄС в частині вирішення спорів даної категорії. Впровадження єдиного суду дозволить скоротити витрати і терміни розгляду спорів; виключити можливості сторін використовувати різні можливості, що надаються національними юрисдикціями; виробити загальну практику, що дозволяє власникам прав інтелектуальної власності запобігати порушенням таких прав з боку третіх осіб. Практика діяльності даного суду дозволить із часом отримати значні економічні ефекти, які будуть впливати на привабливість інвестування в європейський регіон. Європейський патентний суд діятиме за правилами цивільної юрисдикції. Однак стосуватиметься він розгляду спорів щодо об'єктів патентного права. Спори щодо авторських та суміжних прав не відноситимуться до його компетенції.

12. Аналіз норм Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII, який набирає чинності з 30.09.2016 р., не вирішує однозначно питання щодо можливості залучення до його роботи суддів з технічною освітою. Неоднозначним є положення закону щодо можливості зайняття посади судді патентним повіреним та вимога закону щодо наявності у кандидата на посаду судді стажу професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років. Оскільки професійна діяльність представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) не ототожнюється в чинному законодавстві з професійною діяльністю у сфері права. Поза можливістю претендувати на посаду судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності виявилися судові експерти, які мають досвід роботи у напрямі захисту прав інтелектуальної власності набагато більший, аніж патентні повірені (оскільки останні залучаються, здебільшого, до процедур набуття правової охорони, а не захисту прав інтелектуальної власності). Неоднозначність такої ситуації вимагає розв'язання даного питання на рівні законодавчого закріплення. Оскільки у протилежному випадку спеціалізований суд не зможе використовувати можливість участі у процесі суддів-техніків, як це притаманно іноземному патентному судочинству, та що довело свою доцільність.

Доцільно також взяти до уваги іноземний досвід, коли законодавча норма дозволяє у виняткових випадках включати до складу суду судового наукового консультанта. На практиці патентні суди, зазвичай, вдаються до цієї норми, особливо при розгляді важких справ, пов'язаних із біотехнологіями. В Україні допоки єдиним шляхом розв'язання проблеми залучення фахових знань поза межами права є інститут судових експертів.

13. Аналіз базових засад цивільного судочинства дає підстав зробити висновок, що допоки саме цивільна юрисдикція надавала оптимальні можливості для захисту прав інтелектуальної власності. Це міркування має бути покладено в основу при розв'язанні питання, як має будувати свою діяльність Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності. При цьому слід визнати факт винаходження німецьким законодавцем оптимального шляху розв'язання питання щодо судового розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності федеральним патентним судом. Оскільки суду надано процесуальне право, яке містить компоненти як цивільного, так і адміністративного судочинства. Логіка такого підходу безперечна, оскільки у Німеччині права промислової власності розглядаються як частина цивільного права. Разом із тим суд базується також на здійсненні правосуддя в патентному відомстві – адміністративному органі влади, що й дало підстав для запровадження спеціального режиму. Такий досвід є корисним для України у процесі розробки закону щодо визначення процесу, в межах якого має працювати спеціалізований суд.

14. До позитивних факторів, які можуть характеризувати створення Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні, доцільно віднести

забезпечення законності при розгляді спорів із порушення прав інтелектуальної власності; підвищення ефективності судочинства у сфері захисту прав інтелектуальної власності; поліпшення рівня і якості захисту прав авторів, винахідників та осіб, яким на підставах закону чи договору належать права інтелектуальної власності; забезпечення єдності правозастосовної практики; усунення відмінностей підходів до тлумачення положень чинного законодавства, які нині існують у зв'язку із наявністю різних юрисдикцій; суттєве скорочення витрат на судочинство; прискорення термінів розгляду спорів, що призведе, у кінцевому рахунку до можливості забезпечення порушених прав інтелектуальної власності та зменшення матеріальних і репутаційних втрат.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Данилюк А. І. Поширення цивільної юрисдикції суду на справи, що виникають із порушення прав інтелектуальної власності / А. І. Данилюк // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 1. – С. 86–94.
2. Данилюк А. І. Цивільно-правовий захист суб'єктів права інтелектуальної власності / А. І. Данилюк // Юридична Україна. – 2016. – № 5–6. – С. 54–60.
3. Данилюк А. І. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності та його значення для соціального прогресу українського суспільства / А. І. Данилюк // Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах. Випуск 7. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. – С. 291–294.
4. Данилюк А. И. Перспективы защиты прав интеллектуальной собственности в Европейском патентном суде (гражданско-правовые аспекты) / А. И. Данилюк // Закон и жизнь (Legea și viața). – 2016. – № 1/2. – С. 35–39.
5. Данилюк А. І. Щодо удосконалення механізмів цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності / А. І. Данилюк // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2015. – № 6. – С. 79–86.
6. Данилюк А. І. Перспективи запровадження в Україні патентної юстиції / А. І. Данилюк // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 6. – С. 126–132.
7. Данилюк А. І. Патентний суд в Україні: доцільність запровадження / А. І. Данилюк // Теоретичні і практичні проблеми застосування цивільного та господарського законодавства: Збірник наук. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конференції, м. Київ, 9 квітня 2015 р., «КРОК», НДІ ППіП імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрНУ. – Київ : ВНЗ «КРОК», 2015. – С. 198–201.
8. Данилюк А. І. Щодо удосконалення стану захисту прав інтелектуальної власності в Україні / А. І. Данилюк // Інтелектуальна власність: погляд з XXI століття : Збірник наук. праць за матеріалами V Всеукр. наук.-практ. конференції, м. Черкаси, 15–16 жовтня 2015р., ЧНУ ім.Б.Хмельницького. – Черкаси: ЧНУ ім.Б.Хмельницького, 2015. – С.191-196.
9. Данилюк А. І. Питання спеціалізації судової системи і судів з питань інтелектуальної власності у діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності / А. І. Данилюк // Права людини в Україні і світі: охорона, реалізація, захист : Збірник наук. матеріалів наук.-практ. конференції, м. Київ, 3 грудня 2015 р., НДІ ІВ НАПрНУ. – Київ : НДІ ІВ НАПрНУ, 2015. – С. 115–119.
10. Данилюк А. І. Захист прав інтелектуальної власності та інноваційний розвиток держави / А. І. Данилюк // Правове забезпечення розвитку національної інноваційної системи в умовах глобалізації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, м. Харків, 11 грудня 2015 р., НАПрНУ. – Харків : «Право», 2015. – С. 154–158.

11. Данилюк А. І. До питання про доцільність запровадження патентного судочинства в Україні / А. І. Данилюк // Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 21 березня 2014 р., НАПрНУ. – Харків: НДІ ПЗІР, 2014. – С. 136–139.

12. Данилюк А. І. Патентна юстиція: міжнародний досвід та перспективи запровадження в Україні / А. І. Данилюк // Проблеми гармонізації законодавства України з питань інтелектуальної власності до законодавства Європейського союзу: Збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, м. Київ, 19 вересня 2014 р., КНУ імені Тараса Шевченка. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2014. – С. 51–55.

13. Данилюк А. І. Вихідні засади та принципи запровадження патентної юстиції в Україні як напрям удосконалення захисту прав інтелектуальної власності / А. І. Данилюк // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції, м. Ужгород, 14–15 листопада 2014 р., УжНУ. – Ужгород: ФОП Бреза А. Е., 2014. – С. 70–73.

АНОТАЦІЯ

Данилюк А. І. Цивільно-правовий захист суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, Івано-Франківськ, 2016.

Дисертація присвячена розв'язанню комплексної науково-практичної проблеми теоретичного обґрунтування правової природи цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом, визначенню ефективності способів такого захисту, а також розробці теоретичних висновків і пропозицій, спрямованих на удосконалення національного законодавства у сфері цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

У дисертації цивільно-правовий захист судом розкривається через призму його об'єктного складу, що дозволяє визначити права інтелектуальної власності як особливий об'єкт такого захисту; досліджується суб'єктний склад цивільних правовідносин у сфері інтелектуальної власності та вносяться пропозиції до Цивільного кодексу України. У ході дослідження виявляються особливості цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку в Україні. Значна увага спрямовується на удосконалення процесу захисту, для чого досліджується іноземний досвід залучення спеціалізованих судових органів до розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності. В гносеологічному аспекті розкривається створення Єдиного патентного суду в ЄС, визначається його роль у процесі захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі – як складової системи Європейського патенту, що планується до впровадження в ЄС.

У роботі також визначається роль створюваного Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні у реформованій судовій системі та виявленню перспектив використання спеціалізованої юрисдикції у процесі судового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності. Практичний аспект дослідження полягає у запропонованих шляхах удосконалення законодавства та правозастосування у сфері цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: захист прав інтелектуальної власності, патентне судочинство, спеціалізована юрисдикція, суб'єктивні цивільні права, суд, цивільно-правовий захист.

АННОТАЦИЯ

Данилюк А.И. Гражданско-правовая защита субъективных гражданских прав интеллектуальной собственности судом. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Ивано-Франковский университет права имени Короля Даниила Галицкого, Ивано-Франковск, 2016.

Диссертация посвящена решению комплексной научно-практической проблемы теоретического обоснования правовой природы гражданско-правовой защиты субъективных гражданских прав интеллектуальной собственности судом, определению эффективности способов такой защиты, а также разработке теоретических выводов и предложений, направленных на совершенствование национального законодательства в сфере гражданско-правовой защиты прав интеллектуальной собственности.

В диссертации гражданско-правовая защита судом раскрывается через призму ее объектного состава, что позволяет определить права интеллектуальной собственности как особый объект такой защиты; исследуется субъектный состав гражданских правоотношений в сфере интеллектуальной собственности и вносятся предложения в Гражданский кодекс Украины. В ходе исследования выявляются особенности гражданско-правовой защиты прав интеллектуальной собственности в судебном порядке в Украине. Значительное внимание направляется на совершенствование процесса защиты, для чего исследуется зарубежный опыт привлечения специализированных судебных органов к рассмотрению споров о нарушении прав интеллектуальной собственности. В гносеологическом аспекте раскрывается создания Единого патентного суда в ЕС, определяется его роль в процессе защиты прав интеллектуальной собственности, в том числе – как составляющей системы Европейского патента, планируемой к внедрению в ЕС. В работе также раскрывается роль создаваемого в Украине Высшего специализированного суда по вопросам интеллектуальной собственности в реформируемой судебной системе и выявлению перспектив использования специализированной юрисдикции в процессе судебной защиты субъективных гражданских прав интеллектуальной собственности. Предлагаются изменения в действующее законодательство.

Ключевые слова: гражданско-правовая защита, защита прав интеллектуальной собственности, патентное судопроизводство, специализированная юрисдикция, субъективные гражданские права, суд.

SUMMARY

Danyliuk A.I. Civil protection of subjective civil rights of intellectual property in the court. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of the legal sciences on the specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Process; Family Law; International Private Law. – Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Halytskyi, Ivano-Frankivsk, 2016.

The thesis is devoted to the solution of complex scientific and theoretical issues, namely a theoretical substantiation of legal nature of civil protection of subjective civil intellectual property rights in a court, to the determination of the effectiveness of the methods of protection and

elaboration of theoretical conclusions and proposals aimed at improvement of national legislation in the field of intellectual property rights civil protection.

In this thesis civil protection in the court is revealed through its objective composition. It permits to define intellectual property rights as a special object for such protection. Subjective composition of civil-law relations in the field of intellectual property is studied both in institutional meaning, and in the division in primary and secondary subject of intellectual property rights, that allows offering amendments to the Civil Code of Ukraine. The analysis of the factors assessment which are considered basic for state selection of IPR protection method, confirms the presence of significant problems in application of each of them in Ukraine. The work describes these challenges and offers possibilities to overcome obstacles in the civil protection of intellectual property rights.

The study revealed distinctive features of civil protection of intellectual property rights in the courts in Ukraine. It is proved that the development of civil protection system in Ukraine in all its forms, especially in the judiciary, is one of the priorities that must be solved in the process of implementation of the EU-Ukraine Association Agreement. This civil protection should be improved with due consideration of the protection forms and methods implementation which should be effectively linked to the globalization processes, and taking into account the contents of the relevant policies of the WIPO and the European Commission, the provisions of the TRIPS Agreement, EU legislation. There is a necessity to approximate the abovementioned legal acts and relevant provisions of the Civil Code of Ukraine to the provisions of special laws on intellectual property in the definition of the methods of intellectual property rights protection. Such protection methods are regarded as special ones, along with the general rules on the protection of civil rights and interests provided by civil law.

In order to develop the appropriate ways to improve the process of civil protection in the court it is examined foreign experience in the involvement of specialized judicial bodies in the adjudication of intellectual property rights infringement cases. The experience of patent courts or courts of intellectual property of Austria, UK, Germany, USA, Switzerland, Sweden, Japan and others is examined. The establishment of European patent court is examined through the epistemological method; its role in the protection of intellectual property rights is defined, including as it relates to a system of the European patent, which is scheduled for implementation in the EU.

The thesis is also devoted to definition of the place for the new created in Ukraine High Specialized Court on Intellectual Property in the reformed court system and identification of prospects for specialized jurisdiction application in the judicial protection of subjective civil rights of intellectual property. There is a necessity to adopt a separate procedural law, by which specialized court will be guided; to emphasize on the ambiguous solution of a question of the possibility to involve into its work judges with technical education.

The analysis of the basic principles of civil proceedings provides for conclusion that up to now the civil jurisdiction gave the appropriate opportunities to protect intellectual property rights. This conclusion is based both on the generality of civil jurisdiction, and on the disputes particularities regarding intellectual property rights infringement conditioned upon the civil nature of individual incorporeal and substantive intellectual property rights. This conclusion should be taken into account when addressing issues in elaboration of functioning basis for the High Specialized Court on intellectual property in Ukraine.

The practical aspect of the study involves the ways of improvement of legislation and law enforcement in the field of civil protection of subjective civil intellectual property rights.

Keywords: intellectual property rights protection, patent litigation, specialized jurisdiction, subjective civil rights, the court, civil-law protection.

